
Considerații privind funcționarea Districtului Protopopesc Român Unit al Mediașului în secolul al XVIII-lea

Vasile MĂRCULEȚ
Ioan MĂRCULEȚ

Cuvinte cheie: Mediaș, Districtul Protopopesc Român Unit, Thomas Papp, unirea cu Roma.

Keywords: Medias, Romanian Greek-Catholic Deanery, Thomas Papp, union with Rome.

Numeroase aspecte legate de situația Bisericii Române Unite din Mediaș în secolul al XVIII-lea continuă să rămână insuficient cunoscute. Între acestea se numără și cel referitor la funcționarea sau nu a unui district protopopesc (protopopiat / arhidiaconat) unit la Mediaș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Constituirea și funcționarea Districtului Protopopesc Unit al Mediașului

Un aspect rămas încă obscur în istoria Bisericii Române Unite cu Roma din Mediaș îl reprezintă acela al organizării și funcționării unui district protopopesc (protopopiat / arhidiaconat) unit la Mediaș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Cu atât mai mult interesează această problemă, cu cât pentru momentul de debut al Districtului Protopopesc Unit al Mediașului sunt vehiculate două date: înainte de 1782 și anul 1827.

Răspunsul la problema cu privire la funcționare unui District Protopopesc Unit la Mediaș, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, necesită clarificarea mai multor aspecte. Între acestea, momentul și contextul constituirii sale, funcționarea lui, momentul și contextul încetării funcționării sale în secolul al XVIII-lea se detașează, în opinia noastră, ca fiind cele mai importante.

Pe fondul laconismului și al incoerenței informațiilor, unii cercetători au evitat să se pronunțe. Spre exemplu, Ioan Raica includea și organizarea unui district protopopesc unit la Mediaș în secolul al XVIII-lea, între „chestiunile rămase în ceață” ale istoriei Bisericii Române Unite din localitate¹. Alți istorici au admis funcționarea Districtului Protopopesc, iar alții au respins o asemenea posibilitate².

Primele și singurele informații care pot fi puse în legătură cu funcționarea unui district protopopesc unit la Mediaș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea datează din august 1782 și provin dintr-un *Catalog al votizanților*, în care sunt înregistrați participanții la un sinod al Episcopiei Unite de la Blaj. Potrivit consemnării din *Catalogul votizanților*, între inspectorii sinodului din august 1782 este menționat „Thomas Papp Mediansis”, respectiv protopopul (arhidiaconul) Thomas Papp al Mediașului, care a participat la sinod și a îndeplinit calitatea de inspector al acestuia împreună cu „Popa Andre et P. Stephan ex Lodromany”, adică de „popa Andrei și popa Ștefan din Lodroman”³.

Pe baza acestor știri, autorii Șematismului din 1900 aveau să conchidă că în anul 1782 Districtul Protopopesc Unit al Mediașului era deja constituit. În consecință, considerau ei, informația în discuție „ne face să presupunem,

1 Raica 2004, p. 402.

2 Cf. Șematism 1900, p. 400; Cf. Togan 1936, p. 14; Cf. Mărculeț et alii 2005, pp. 15-19.

3 Moldovan 1869, p. 132.

Vasile MĂRCULEȚ, Colegiul Tehnic „Mediensis” din Mediaș, e-mail: vasmarculet@yahoo.com
Ioan MĂRCULEȚ, Colegiul Național „Ion Luca Caragiale” din București, e-mail: ioan_marculet@yahoo.com

că între anii 1733 și 1782 se înființase deja Districtul Mediașului”⁴. Concluzia lor a fost acceptată și de George Togan în micromonografia lui⁵.

În ceea ce ne privește, într-o lucrare anterioară, inconsistența argumentelor invocate de susținătorii funcționării unui District Protopopesc Unit la Mediaș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și imposibilitatea accesării unor informații suplimentare ne-a determinat să respingem existența lui sau, mai exact, să acceptăm o funcționare formală a acestuia⁶. În prezent, în urma lărgirii bazei de documentare, a unei analize mai profunde a tuturor surselor pe care le deținem, a corelării informațiilor și evenimentelor politice și religioase ale epocii, admitem că este necesar să ne reconsiderăm opinia.

Știrea din actul sinodal confirmă funcționarea Districtului Protopopesc al Mediașului în august 1782. Ea permite admiterea lunii august a anului 1782 drept un *terminus ante quem* al constituirii Districtului Protopopesc. Rămâne, totuși, întrebarea, când a fost înființat Districtul Protopopesc Unit al Mediașului?

Un răspuns categoric la respectiva întrebare nu poate fi formulat la nivelul actual al cercetării problemei și pe baza informațiilor pe care le deținem în prezent. Autorii Șematismului din 1900 avansează ca posibil chiar anul 1733⁷. Aceeași datare este susținută și de George Togan⁸.

Din punctul nostru de vedere, înființarea Districtului Protopopesc Unit al Mediașului între 1733 și 1750 este categoric exclusă. Ne fundamentăm opinia pe informațiile cuprinse în conscripțiile din anii 1733 și 1750, realizate din dispoziția episcopului unit Ioan Inocențiu Micu, respectiv a vicarului episcopal, Petru Pavel Aron. Cunoaștem cu certitudine din respectivele surse că la momentele realizării lor Districtul Protopopesc Unit al Mediașului nu exista. Atât în conscripția din 1733, cât și în cea din 1750 parohia unită a Mediașului este recenzată în componența Districtului Protopopesc Unit al Țichindealului⁹.

Mișcările împotriva unirii din deceniile al cincilea și al șaselea ale secolului al XVIII-lea au avut ca rezultat defectarea de la unire a majorității covârșitoare a credincioșilor. Acest lucru a condus la dezorganizarea districtelor protopopești unite. Potrivit conscripției realizate din ordinul generalului Buccow în 1760-1762, parohia unită a Mediașului număra 24 de familii în componența ei, însumând circa 120 de suflete, păstorite de un preot. Chiar și așa, aceasta rămăsese cea mai mare dintre parohiile fostului District Protopopesc al Țichindealului¹⁰.

Situația dificilă prin care trecea unirea cu Biserica Romei în Transilvania a împins autoritățile imperiale și pe cele ale Principatului să inițieze o serie de măsuri care să conducă la salvarea, chiar și numai aparentă și formală, a acesteia. În acest context politic și confesional complex era constituit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea Districtul Protopopesc Unit al Mediașului.

În opinia noastră, înființarea Districtului Protopopesc Unit al Mediașului trebuie pusă în relație directă cu acțiunile oficiale de anulare a efectelor mișcărilor împotriva unirii cu Biserica Romei. Considerăm deci, că în contextul generat de respectivele mișcări, în scopul menținerii prin orice mijloace a acesteia, autoritățile politice ale Principatului și cele ecleziastice ale Bisericii Unite au organizat un nou district protopopesc, cu reședința la Mediaș. Actul s-a consumat, foarte probabil, la scurt timp după 1760-1762, interval care poate fi admis drept *terminus post quem* al înființării Districtului Protopopesc Unit al Mediașului.

Din punctul nostru de vedere, calitatea parohiei unite a Mediașului de cea mai mare parohie greco-catolică rămasă în zonă, precum și poziționarea ei într-un centru urban au fost factorii esențiali care au contribuit la stabilirea aici a unui district protopopesc unit. Indirect, credem că a contribuit la acest lucru și situația credincioșilor ortodocși. Conscripția din 1760-1762 înregistrează la Mediaș un număr de 231 de familii, respectiv circa 1155 de credincioși neuniți, lipsiți însă de preot și de biserică¹¹. Situația dificilă a comunității ortodoxe era sesizată și de către Ștefan Moldovan. Referitor la acest aspect, el relatează că aceasta, neavând preot, „*aducea pe ascuns pe parohul din Copșa Mică, și apoi pe cel din Curciu de le servea prin case sântele roșăciuni, și cu furci de fier, că alte arme nu era iertat să poarte, grigie în jurul casei, ca să nu năvălească sașii, și să facă reu preoților aduși; apoi a servit într-o șură*”¹².

4 Șematism 1900, p. 390.

5 Togan 1936, *op.cit.*, pp. 12-13.

6 Mărculeț et alii 2005, pp. 15-19.

7 Șematism 1900, p. 390.

8 Togan 1936, pp. 12-13.

9 SJANSB, *Registrum*, f. 20; Togan 1898, p. 178; Bunea 1900, p. 323 [vezi și ediția: Bunea 2012, p. 295]; Bunea 1901a, p. 249; Bunea 1901b, p. 13.

10 Ciobanu 1926a, p. 688; Ciobanu 1926b, 1926, p. 76.

11 *Ibidem*.

12 Magdău 2008, p. 528.

Fără îndoială, în condițiile în care erau lipsiți de preot, iar ritul și ritualul ortodox nu diferea de cel unit, mulți credincioși vor fi ales să frecventeze slujbele parohului greco-catolic din localitate. Acest lucru a permis autorităților, politice și ecleziastice, interesate în perpetuarea unirii, să-i includă, în mod abuziv, în rândul credincioșilor uniți. Parohia unită apărea astfel drept una mare, iar unirea ca fiind mult mai solidă decât erau în realitate, creând falsa impresie că credincioșii din Mediaș erau uniți. De aici și concluzia autorilor Șematismului din 1900 care afirmau, între altele, „că credincioșii din Mediaș erau greco-catolici”¹³.

Aria de jurisdicție ecleziastică a noului Districtul Protopopesc Unit al Mediașului ne rămâne necunoscută. Din *Catalogul votizanților*, deducem însă că parohia unită din Lodroman se afla sub jurisdicția lui. Din punct de vedere geografic, localitatea Lodroman se situează la circa 35 km vest de Mediaș, pe malul drept al Târnavei Mari. La actualul stadiu al cercetării problemei, parohia Lodroman rămâne singura cunoscută ca fiind în componența Districtului Protopopesc Unit al Mediașului în această epocă. Nu este exclus faptul ca și alte parohii unite din vecinătatea orașului, dintre cele care la începutul secolului al XIX-lea vor intra în componența reînființatului District Protopopesc Unit al Mediașului, să se fi aflat și în această epocă sub jurisdicția lui.

Încetarea funcționării Districtului Protopopesc Unit al Mediașului

La scurt timp după atestarea lui asistăm, însă, la sfârșitul Districtului Protopopesc Unit al Mediașului. Contextul în care acesta și-a încetat funcționarea ne rămâne necunoscut. Din punctul nostru de vedere, sfârșitul Districtului Protopopesc Unit al Mediașului se află în raport de cauzalitate directă cu defectarea completă de la unirea cu Roma a parohiei omonime, după 1787.

În opinia noastră, defectarea de la unirea cu Roma trebuie pusă în raport de cauzalitate directă de evoluțiile favorabile din cadrul comunității ortodoxe din Mediaș. Potrivit relatării lui Ștefan Moldovan, situația dificilă a credincioșilor neuniți s-a prelungit până când „din colecțiunea de la brașovenii neguțători, care ajungea la Mediașu la anul 1787 au edificat biserica neunită”¹⁴. Cam în aceeași perioadă, parohia greco-catolică a defectat complet de la unirea cu Roma. Construirea lăcașului de cult ortodox a reprezentat o atracție de această dată pentru credincioșii uniți care s-au îndreptat spre acesta. Se producea exact fenomenul invers celui care în perioada anterioară a contribuit la întărirea aparentă a parohiei unite și a unirii la Mediaș, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

În relatarea sa referitoare la situația Districtului Protopopesc Mediaș la mijlocul secolului al XIX-lea, Ștefan Moldovan lăsa să se înțeleagă că revenirea parohiei Mediașului la unirea cu Biserica Romei, s-ar fi produs în anul 1816¹⁵. Informația devine certă în șematismele din anii 1835 și 1842 unde la parohia Mediaș se consemnează succint: „*Parochia 1816 conversa (parohie conversă în 1816)*”¹⁶.

Întemeiați pe respectivele informații, autorii Șematismului din 1900 au tras concluzia că „între anii 1782 și 1816 parohia Mediaș a defectionat de la sfânta unire”¹⁷. Concluzia lor a fost însușită și asumată *ad litteram* de George Togan, care, în lucrarea lui, conchidea și el că „între anii 1782 și 1816 parohia Mediaș a defectionat de la sfânta unire”¹⁸.

În opinia noastră, evenimentul care a determinat defectarea totală de la unirea cu Roma a parohiei unite a Mediașului a fost ridicarea bisericii ortodoxe din lemn în anul 1787. Edificarea lăcașului cult ortodox a exercitat, cu certitudine, o atracție irezistibilă pentru credincioșii uniți lipsiți de biserică, care, odată cu frecventarea lui, au revenit, *de facto*, la ortodoxie. Urmarea a fost încetarea funcționării parohiei unite a Mediașului pentru circa trei decenii.

Dizolvarea parohiei unite a marcat decisiv și situația Districtului Protopopesc Unit al Mediașului. În condițiile în care la Mediaș, centrul districtului protopopesc, unirea cu Biserica Romei fusese înlăturată și acesta și-a încetat funcționarea, care s-a întins pe o durată de maximum două decenii și jumătate. El va fi reînființat definitiv abia patru decenii mai târziu, în anul 1827.

În concluzie, considerăm noi, pe fondul acțiunilor pentru păstrarea unirii cu Roma, la o dată neprecizată, cuprinsă între 1760-1762 și august 1782, a fost constituit Districtul Protopopesc Unit al Mediașului. Intervalul 1760-1762, poate fi admis drept *terminus post quem*, iar luna august a anului 1782 drept un *terminus ante quem* al constituirii sale. Districtul Protopopesc Unit al Mediașului și-a încetat existența la scurt timp după acesta după 1787, an care credem că poate fi acceptat drept un *terminus post quem* al încetării funcționării sale.

13 Șematism 1900, p. 400.

14 Magdău 2008, p. 528.

15 *Ibidem*.

16 *Schematismus* 1835, p. 40; *Schematismus* 1942, p. 39.

17 Șematism 1900, p. 400.

18 Togan 1936, p. 14.

Considerații finale

Numeroase aspecte legate de situația Bisericii Române Unite din Mediaș în secolul al XVIII-lea continuă să rămână insuficient cunoscute. Între acestea se numără momentul realizării unirii cu Biserica Romei, numărul credincioșilor uniți, înființarea și statutul parohiei unite Mediaș, primii preoți care au păstorit comunitatea locală sau funcționarea unui district protopopes (protopopiat / arhidiaconat) unit la Mediaș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Pe fondul acțiunilor pentru păstrarea unirii cu Roma, la o dată neprecizată, cuprinsă între 1760-1762 și august 1782, a fost constituit Districtul Protopopes Unit al Mediașului. Funcționarea Districtul Protopopes Unit al Mediașului în această epocă s-a întins pe o durată de maximum două decenii și jumătate. Scaunul protopopes al Mediașului și-a încetat existența în anul 1787 sau la scurt timp după acesta. Singurul protopop cunoscut din această perioadă a fost Thomas Papp, atestat în această funcție în august 1782.

Bibliografie

- Bunea 1900 A. Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728-1751)*, Blaj, 1900.
- Bunea 1901a A. Bunea, „Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron”, în *Transilvania*, XXXII, 1901, IX, pp. 237-292.
- Bunea 1901b A. Bunea, *Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron*, Sibiu, 1901.
- Bunea 2012 A. Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728-1751)*, ed. II, realizată prin confruntarea cu manuscrisul original de I. Chindriș și Niculina Iacob, Cluj-Napoca, 2012.
- Ciobanu 1926a V. Ciobanu, „Statistica românilor ardeleni din 1760-1762”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, III, 1924-25, Cluj, 1926, pp. 623-698.
- Ciobanu 1926b V. Ciobanu, *Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă la anul 1760-1762*, Cluj, 1926, pp. 11-86.
- Magdău 2008 P. Magdău, „Un manuscris al lui Ștefan Moldovan: «Schite istorice despre starea bisericească a Districtului Gr[eco]-Cat[olic] a[l] Mediașului în anul 1852»”, în *Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca*, XLVII, 2008, pp. 523-553.
- Mărculeț et alii 2005 V. Mărculeț, I. Mărculeț, Cătălina Mărculeț, *Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică) din regiunea Mediașului 1700-2005. Studiu istorico-demografic*, București, 2005.
- Moldovan 1869 I.M. Moldovan, *Acte sinodale ale Băsericei române de Alba Iulia și Făgărașiu*, t. I, Blaj, 1869.
- Raica 2004 I.V. Raica, *Mediaș. Terra Medies. Sintează monografică*, Sibiu, 2004.
- SJANSB, *Registrum* Arhivele Naționale. Serviciul Județean Sibiu, Fond Brukenthal, Nr. L1-8 nr. 349, *Registrum sacerdotum in Transylvania Valachicorum eorumque Unitarum, non Unitarum, ac Bigamorum, nec non Incolarum, seu Faliliarum Eorundem confectum elaboratum. Anno MDCCCXXXIII*.
- Schematismus 1835 *Schematismus venerabilis Cleri Graeci ritus Catholocorum Dioeceseos Fogarasiensis in Transilvania, pro anno a Christo Nato MDCCCXXXV ab Unione cum Ecclesia Romana CXXXVIII*, Blasii.
- Schematismus 1842 *Schematismus venerabilis Cleri Graeci ritus Catholocorum Dioeceseos Fogarasiensis in Transilvania, pro anno a Christo Nato MDCCCXLII ab Unione cum Ecclesia Romana CXLV*, Blasii.
- Șematism 1900 Șematismul Veneratului cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900 de la sfânta unire 200, Blaj, 1900.
- Togan 1936 G. Togan, *Istoria Bisericei Române Unite din Mediaș*, Mediaș, 1936.
- Togan 1898 N. Togan, „Statistica românilor din Transilvania în 1733”, în *Transilvania*, XXIX, 1898, IX-X, pp. 169-213.

Considerations Regarding the Functioning of the Romanian Greek-Catholic Deanery Medias during the 18th Century

(Abstract)

The beginnings of the Romanian Greek-Catholic Deanery of Medias are still controversial. The first information regarding the functioning of a Romanian Greek-Catholic Deanery of Medias dates since 1782. After this date it probably ceased to exist. The final organization took place in 1927 (Translated by Theodora Mărculeț).